

КАГАНОВИЧ Лазар Мойсейович (10(22). 11. 1893, с. Кабани, Радомишльський пов., Київська губ., згодом с. Діброва, Поліський р-н, Київська обл., нині знято з обліку — 26. 07. 1991, Москва) — партійний і радянський діяч. Герой Соціалістичної Праці (1943). Державні нагороди СРСР. Від 1907 мешкав у Києві, працював робітником. 1911 вступив до більшовицької партії, вів революційну діяльність у Києві, м. Катеринослав (нині Дніпро), Мелітополь, Юзівка (нині Донецьк). 1915 заарештований, після звільнення перейшов на нелегальне становище. У березні-квітні 1917 — заступник голови Юзівської ради робітничих і солдатських депутатів. У серпні того ж року в м. Гомель (Білорусь) очолив Поліський комітет РСДРП(б). Загони, керовані цим комітетом, не пропустили проурядові війська для придушення більшовицького перевороту в Петрограді (нині С.-Петербург). 1918 на 3-му Всеросійському з'їзді рад обраний членом Всеросійського ЦВК, відтоді — на керівних партійних посадах у містах РФ і Туркестані.

Один із керівників боротьби з рухом басмачів та організаторів відповідних каральних заходів. 1922 призначений завідувачем організаційно-розподільчого відділу ЦК РКП(б), через який проходили всі призначення на відповідальні посади в СРСР. Відіграв значну роль у просуванні відданих Й. Сталіну кадрів. 1924–25 — секретар ЦК РКП(б), від 1925 — генеральний секретар ЦК КП(б)У. За дорученням Й. Сталіна контролював партійне керівництво УСРР, проводив обмежену українізацію, реалізовував генеральну лінію партії щодо форсованої індустріалізації. Використовуючи авторитарні методи керівництва, здійснював «чистку» партійних кадрів, інспірував викриття націонал-ухильництва у лавах КП(б)У (лідерами оголошені О. Шумський і керівництво КПЗУ). Через незадоволення

його діями та спротив з боку діячів КП(б)У 1928 переведений до Москви й призначений секретарем ЦК ВКП(б). Вів активну боротьбу проти М. Бухаріна та його прибічників. 1930–35 — 1-й секретар Московського комітету ВКП(б). Під керівництвом К. розпочато модернізацію міста, будівництво метро. Водночас знищено значну кількість історико-архітектурних пам'яток — храм Христа Спасителя, Сухареву башту, Страсний монастир та ін. Сприяв висуненню на партійну роботу М. Хрущова. 1933 очолив сільськогосподарський відділ ЦК ВКП(б), керував створенням політвідділів МТС і радгоспів.

1929–34 виїздив у справах колективізації сільського господарства та хлібозаготівель у більшість країв і областей СРСР, зокрема на Північний Кавказ та в УСРР, ініціював низку репресивних акцій проти селянства. 1932 разом із В. Молотовим брав участь у роботі 3-ї конференції КП(б)У, на якій протидіяв пропозиціям щодо зниження плану хлібозаготівель, запропонував комплекс заходів із вилучення зерна та викриття т. зв. шкідників, саботажників, контрреволюціонерів, петлюрівських елементів (зокрема і серед партійного та державного активу). Безпосередньо відповідальний за організацію штучного голодомору 1932–33 в УСРР і на Кубані (відповідне юридичне рішення ухвалив 2010 Апеляційний суд Києва). 1933–34 — голова Центральної комісії з перевірки членів партії (позбавляв членства противників Й. Сталіна). 1935–37 — нарком шляхів сполучення СРСР. 1936–38 особисто розробляв пропозиції зі створення різних позасудових органів, які стали інструментом каральної політики, до закінчення судових засідань редагував проекти вироків, керував репресіями проти працівників залізничного транспорту.

1937 відряджений на Донбас для проведення «чисток» у вугільній промисловості та на Київщину для викриття «правотроцькістських елементів». З метою інтенсифікації репресивної політики виїздив і в інші регіони СРСР. 1938–39 — нарком важкої промисловості, водночас 1938–42 і 1943–44 — нарком шляхів сполучення, у січні-жовтні 1939 — нарком паливної промисловості, 1939–40 — нарком нафтової промисловості СРСР. 1938–47 — заступник голови РНК СРСР. Під час 2-ї світової війни був членом Державного комітету оборони СРСР (відповідальний за транспорт, налагодження роботи військових трибуналів, покращення діяльності військової прокуратури). Член Військової ради Північно-Кавказького і Закавказького фронтів (1942–43). У березні-грудні 1947 — 1-й секретар ЦК КПУ.

Оголосив винуватцями голоду 1946–47 в УСРР українських націоналістів, планував розпочати репресії

проти української інтелігенції за звинуваченням у націоналізмі. Від 1947 — заступник, від 1953 — 1-й заступник голови РМ СРСР; 1955–56 — голова Державного комітету з питань праці та зарплати; 1956–57 — міністр промисловості будівельних матеріалів СРСР. На 20-му з'їзді КПРС (1956) назвав культ особи Й. Сталіна шкідливим, водночас разом із Г. Маленковим, В. Молотовим та ін. вимагав зміщення М. Хрущова з посади 1-го секретаря ЦК КПРС на тій підставі, що хрущовська критика діяльності Й. Сталіна нібито зайшла занадто далеко.

1957 виведений зі складу ЦК і президії ЦК КПРС та направлений до м. Азбест, Свердловська обл. (РФ) на посаду директора гірничо-збагачувального комбінату. 1962 рішенням Московського міськкому КПРС відрахований із партії за участь в організації репресій і масових арештів у 1930-і рр., однак мав статус персонального пенсіонера союзного значення та користувався відповідними пільгами. Після повалення М. Хрущова не раз звертався з проханням про відновлення у КПРС, але поновлений не був. До кінця 1950-х рр.

низку населених пунктів у СРСР названо ім'ям К., зокрема в УРСР — с. Кабани і смт Поліське, Київська обл. (нині знято з обліку). 1996 у Москві видано його «Памятные записки рабочего, коммуниста-большевика, профсоюзного, партийного и советско-государственного работника».

Рекомендована література

1. Шаповал Ю. Українські «щаблі» Кагановича, або «Жива сталінська людина» // Про минуле – заради майбутнього. К., 1989;
2. Медведев Р. Они окружали Сталина. Москва, 1990;
3. Чуев Ф. Так говорил Каганович. Исповедь сталинского апостола. Москва, 1992;
4. Шаповал Ю. Лазар Каганович. К., 1994;
5. Яковлев А. Сумерки. Москва, 2003;
6. Сюдюков І. Прозріння динозавра. Сталінський намісник в Україні згадує // День. 2006, 18 серп.

Ю. І. Шаповал

Бібліографічний опис:

Каганович Лазар Мойсейович / Ю. І. Шаповал // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-12049>. — Останнє поновлення : 2025.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).